

Архінова І. М.

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ
АВТОРСЬКОГО ВІДСТУПУ**

У лінгвістиці існує коло проблем настільки складних, різноманітних і багатих у своїх виявах, що їх розв'язання не залежить від кількості присвячених їм праць: вони вимагають постійного, все більш поглибленого аналізу їхньої сутності. До проблематики такого роду належать і питання, пов'язані з вивченням авторського відступу, який завжди був предметом роздумів і досліджень філологів.

Стаття присвячена визначенню комунікативно-прагматичних характеристик авторських відступів в англомовних художніх прозових текстах XIX-XX ст. Авторський відступ розглядаємо як автосемантичну композиційно-смыслову одиницю художнього тексту, що забезпечує смыслову зв'язність тексту, виконує емотивно-естетичну, фатичну та когнітивну функції і у такий спосіб виступає експліцитним засобом визначення образу автора і читача в тексті.

Дослідження проведено в руслі новітніх надбань лінгвістики тексту, спрямованої на виявлення комунікативно-прагматичних особливостей тексту, його категоріальних і комунікативних ознак. Як композиційні одиниці тексту такі текстові внесення слугують висвітленню авторського ставлення до зображуваних у творі подій і визначенню прагматичного впливу на адресата.

Доведено, що основна функція будь-якого авторського відступу полягає у безпосередньому управлінні сприйняттям читача. Цей факт пояснюється тим, що авторський відступ характеризується прагматичною спрямованістю: він сприяє виникненню додаткових асоціацій у читача, допомагає в інтелектуальній та емоційній оцінці описуваного, доповнює або повідомляє певні відомості.

Реалізація авторської інтенції у відступах здійснюється за допомогою фатичної функції. Авторські відступи, розраховані на те, щоб залучити читача до оповіді, до того, про що говорить письменник, налаштувати його на співпереживання описуваних подій; відступи створюють «потенційну діалогічність» авторського плану, яка виражається сукупністю усіх мовних засобів. Фатична функція найефективніше реалізується у відступах, де автор ідентифікує себе з читачем, не сумніваючись у тому, що його точка зору знайде підтримку і розуміння.

Ключові слова: авторський відступ, художній текст, адресат, образ автора, інтенція.

Постановка проблеми. Серед актуальних напрямків антропоцентричної лінгвістики сьогодення чільне місце залишає за собою лінгвопрагматика. У руслі інтеграційних процесів, які притаманні сучасній науці взагалі, лінгвопрагматика збагачується методологічними й термінологічними підходами інших мовознавчих дисциплін. З іншого боку, багато з цих дисциплін залучають методологічний і термінологічний апарати лінгвопрагматики. Зокрема, у дослідженнях художнього дискурсу актуальними постають проблеми, вирішення яких можливе тільки з лінгвопрагматичних позицій. Це, насамперед, проблеми, пов'язані з авторським задумом, авторською позицією, образом автора художнього твору. У такий спосіб лінгвістична поетика зближується з лінгвіс-

тичною прагматикою, створюючи новий ракурс вивчення художнього мовлення – прагмапоетичний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи комунікативного підходу до тексту в різних аспектах його дослідження були представлені в роботах Є. В. Сидорова. Аналізу структури комунікативної моделі і комунікативно-прагматичним нормам тексту присвячені праці В. А. Жеребкова, Г. Г. Молчанової, В. З. Дем'янкова, М. В. Всеволодової, В. Л. Чекаліної.

Комунікативна теорія тексту вимагає подальшого дослідження та апробації у практиці лінгвістичних досліджень. Початок цьому покладений у статтях І. І. Ковтунової, С. О. Вишнякової,

В. М. Хамаганової. Їх відрізняють загальна стилістична орієнтація на комунікативний підхід до тексту: спроба виявити особливості лінгвістичного втілення комунікативної настанови автора, визначити стратегію моделювання тексту.

Т. ван Дейк, розглядаючи питання про побудову тексту, писав: «Текст, як такий, не має мікроструктури, вона приписується йому автором або читачем. У цьому сенсі теми або топіки, так як і всякі значення, є когнітивними» [14]. Це означає, що знання, як письменника, так і читача, активно діють у когнітивній побудові і репрезентації макроструктур, а когнітивні одиниці відображають розуміння тексту, виділяють і організують важливу інформацію в пам'яті.

Сучасне мовознавство вже немислиме без прагматики як аспекту розгляду лінгвістичного об'єкту. Це галузь лінгвістичних досліджень, що займається вивченням мови у дії, іншими словами, що розглядає мовне спілкування як цілеспрямовану діяльність.

Підвищений інтерес лінгвістів до прагматики мови зумовлений також і тим, що виявлення потенційних прагматичних властивостей мовних одиниць сприяє встановленню зв'язку між функційною спрямованістю тексту і наміром автора.

Важливо підкреслити необхідність вивчення процесів текстотворення в аспекті прагматики, предметом якої є текст у співвідношенні з його автором. Саме цей підхід до дослідження тексту припускає залучення до його аналізу чинників, пов'язаних з суб'єктом комунікації. Включення до об'єкту дослідження категорії суб'єкта мови, його комунікативної стратегії, комунікативних інтенцій, прагматичної настанови, мети повідомлення, яка передбачає досягнення певної емоційної реакції у формі переживаного почуття, відношення, припускає вирішення проблеми з точки зору відношення суб'єкта мовлення до адресата, суб'єкта мовлення до дійсності, тобто у рамках комунікативно-прагматичного підходу. Співвідношення тексту з головним суб'єктом передає багату інформацію про автора, його ставлення до зовнішнього світу, пам'ятну подію, описану в тексті.

Аналізуючи природу прагматичної і комунікативної установки тексту, В. Н. Наєр приходить до такого висновку: комунікативна настанова – це конкретизація у тексті комунікативної функції мови в усьому її обсязі [8]. Прагматична настанова – це аспект комунікативної настанови, матеріалізований у тексті намір адресанта вчинити відповідну дію на адресата. У прагматичній настанові реалізується позиція творця мовлення

відносно призначення мовлення і того ілюктивного ракурсу, у якому воно повинно сприйматися. Прагматична настанова, за твердженням В. Н. Наєра, завжди конкретна [8]. Н. А. Левковська виділяє етапи створення прагматики тексту. Спочатку в автора виникає мотив створити певний текст, тобто з'являється задум. Задум поступово переходить в певніший намір, складається в інтенцію. У міру того, як авторська інтенція набуває образного або словесного втілення, вона перетворюється на усвідомлену цілеспрямовану діяльність, іншими словами, у прагматичну настанову адресанта [6].

З. В. Тураєва, розглядаючи питання про прагматичну настанову адресанта, відзначає чинник авторського світовідчуття. Так, семантичні, стилістичні, композиційно-сміслові характеристики тексту підпорядковані прагматичній настанові [12].

О. Л. Каменська вказує на той факт, що комунікативна настанова автора не зводиться до абстрактного породження тексту «взагалі». Комунікативна настанова супроводжується конкретною метою і наміром автора, що і кому сказати, а також уявленням про те, що саме слід викласти в майбутньому тексті і кому цей текст призначається [4].

А для того, щоб прагматична установка адресанта змогла зробити цілеспрямовану дію на адресата, продовжує далі Н. А. Левковська, автор вибирає відповідну форму вираження, використовуючи той або інший функційний стиль, той або інший мовний жанр. Звертаючись до певного стилю і жанру, адресант співвідносить свою прагматичну настанову з їхніми значущими провідними характеристиками. Впливаюча спрямованість тексту, що виходить у результаті цього, утілює в собі риси і авторської настанови, і стильової структури [6].

Таким чином, сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується пильним інтересом до тексту як до особливої форми комунікації. Комунікативно-прагматичний підхід спрямований на встановлення ролі авторського відступу як на віддзеркалення образу автора, так і на виявлення чинника адресата.

Мета статті полягає у визначенні комунікативно-прагматичних характеристик авторських відступів в англійських художніх прозових текстах ХІХ–ХХ ст. Авторський відступ розглядаємо як автосемантичну композиційно-сміслову одиницю художнього тексту, що забезпечує смислову зв'язність тексту, виконує емотивно-естетичну, фатичну та когнітивну функції і у такий спо-

сіб виступає експліцитним засобом визначення образу автора і читача в тексті.

Виклад основного матеріалу. Структурні особливості авторського відступу розглядалися М. О. Єгоровою, Т. Ф. Плехановою. Так, М. О. Єгорова пропонує наступну структурну схему авторського відступу: 1) структурно-ізолювані (структурно-виокремлені), які займають самостійний абзац, розділ; 2) внутрішньоструктурні (структурно-залежні, структурно-зв'язані, поміщені усередині речення або усередині абзацу у вигляді самостійного речення або низки речень). Т. Ф. Плеханова ділить авторські відступи на: 1) відступи-речення; 2) відступи-частини речення. Відступи-речення у структурному плані можуть бути представлені двома різновидами: простим або складним реченням. Відступи-речення завжди виражають основну думку тієї надфразової єдності, до якої вони входять, є зазвичай або *topic sentence*, який розташований на початку абзацу, або підсумковим реченням – у кінці абзацу. Що стосується іншого структурного типу відступів, а саме відступи-частини речення, Т. Ф. Плеханова ділить цей тип на вставки і невставки. Авторські відступи невставки, у свою чергу розподіляються на дві підгрупи:

- 1) що становлять залежну частину речення;
- 2) що становлять незалежну частину речення.

Авторські відступи-вставки можуть бути представлені самостійним реченням або словосполученням, що не має ознак речення.

Основними структурними типами авторських відступів, на думку Т. Ф. Плеханової [10, с. 17], вважаються наступні:

- авторський відступ-надфразова єдність;
- авторський відступ-речення;
- авторський відступ-частина речення.

Явні авторські відступи є надфразовою єдністю – розгорнутими структурами, що складаються з декількох речень.

Приховані авторські відступи частіше входять до іншої надфразової єдності як її частина. Основним структурним типом прихованих авторських відступів є речення.

Авторські відступи, оформлені частиною речення, розділяються на вставки і невставки.

Відступи як частина речення невставного характеру діляться на дві підгрупи: 1) що становлять незалежну частину речення; 2) що становлять залежну частину речення. Перша підгрупа – це сентенційні фрази, що за змістом виходять за рамки того речення, до якого входить включення. Відступи, що становлять залежну частину

речення, є порівняльними або означальними конструкціями, у яких наявна авторська характеристика описуваних подій.

Відступи-вставки різноманітні в структурному плані і можуть бути представлені як самостійним реченням, так і словосполученням, що не має ознак речення.

В окрему групу виділяються «розірвані» структури авторських відступів, які є органічною частиною оповіді. Структура авторських відступів залежить від багатьох чинників і в першу чергу – від характеру самих відступів.

Я. Білінкіс, М. М. Бахтін, Т. Сильман відзначають, що роль авторських відступів у творі істотна. Вони несуть певне функціональне навантаження, виконують роль вузлових місць у творі, найбільш вагомим в ідейному і художньому сенсі. Будучи авторською оцінкою, відступи допомагають читачеві глибше зрозуміти суть твору, внутрішній світ його героїв, його естетичну цінність.

Так, наприклад, у художніх творах XVIII ст., авторські відступи підпорядковані прагненню письменників вийти за межі окремого випадку до загальнолюдських узагальнень, тобто до позачасових, позапросторових істин.

Реалізація авторського задуму художнього тексту тісно пов'язана з образом того адресата, на якого цей текст спрямований. Більше того, сучасна поліваріантна комунікативна ситуація робить адресата тексту формою мислення його автора. Саме адресат з його типологічними характеристиками стає визначальним чинником для відбору мовних засобів і принципів текстотворення. Цим пояснюється той факт, що до образу адресата притягується уся більша увага дослідників сучасних текстів. Оскільки одним із способів реалізації образу адресата в художньому тексті є авторський відступ, ми вважаємо необхідним розглянути це питання.

Проблема адресатії тексту в останні десятиліття активно вивчається в лінгвістиці: Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, Д. Н. Шмельов, Г. Я. Солганик, Л. В. Славгородская, Г. В. Степанов і багато інших.

У сучасній лінгвістиці теорія адресованості розробляється на перетині таких напрямів сучасного мовознавства, як: прагмалінгвістика (Т. В. Булигіна, П. А. Лекант, Ю. С. Степанов, А. Н. Баранов, В. В. Богданов, І. М. Кобозєва; лінгвопоетика (Н. А. Ніколіна, Н. К. Онипенко), наратологія (В. Шмід, Є. В. Падучева); крім того, залучаються дані таких суміжних дисциплін, як: теорія мовних актів (Д. Франк, Г. Г. Кларк,

Т. Б. Карлсон); психолінгвістика і психологія (А. А. Леонт'єв, Ю. А. Сорокін, Є. Я. Мелибруда).

Не будучи у контакті з адресатом, адресант може тільки робити припущення про тих адресатів, для яких створена ця інформація.

О. Л. Каменська, говорячи про «комунікативний квазі-портрет потенційного реципієнта», вказує на те, що за допомогою суб'єктивних представлень автор намагається сформувати портрет адресата [4, с. 123]. Дослідник створює збірний образ, беручи за основу «складові» особистості адресата. Основний чинник, який впливає на побудову тексту – фактор адресата. На думку Н. І. Формановської, «одним з найістотніших чинників, що роблять прямий вплив на побудову тексту, є те, що ця інтерпретація здійснюється не лише для того, що самого мовця (йому самому це необхідно для осмислення подій), але і з обов'язковим урахуванням адресата. Абсолютно очевидно, що про одну і ту ж подію ми по-різному розповідаємо різним співрозмовникам» [13, с. 99].

Ю. М. Лотман звертав увагу дослідників на те, що композиційна побудова тексту, залежно від адресата, може бути різною [7].

Образ адресата – величина непостійна. Існує ряд ознак, які впливають на адресата: це і стиль твору, і індивідуальні особливості автора, і історичні чинники. У зв'язку з цим, кожен літературну епоху може характеризувати особлива роль читача, призначена йому автором.

Є. В. Падучева розрізняє два типи адресата художнього твору: внутрішній адресат, яким є один з персонажів твору і зовнішній, – читач. Типовим для художнього прозового твору, за Є. В. Падучевою, є відсутність зовнішнього адресата (виняток становлять ліричні відступи). Тому семантика 2-ої особи й усіх мовних елементів, що припускають 2-у особу, при переході до мови художньої літератури піддається «найбільш радикальній трансформації». Як особливу розповідну форму Є. В. Падучева виділяє «мовний акт, у якому оповідач – обов'язково першоосібний – спонукає свого читача уявити себе безпосереднім учасником описуваної ситуації, після цього ситуація описується через уявну участь у ній адресата» [9, с. 211]. Услід за Л. Р. Безуглою під мовним актом ми розуміємо процес дискурсивно-мовної взаємодії комунікантів на ґрунті комунікативної інтенції мовця [1, с. 33].

Коли адресантові необхідно певним чином організувати діяльність адресата, він виходить з уявлення про початковий стан світогляду адресата і формує текст так, щоб адресат самостійно

дійшов до потрібних висновків. Авторський відступ у цьому сенсі відіграє певну роль.

Що стосується мовного втілення образу адресата в художніх текстах, то відзначимо, що текст може містити всілякі відсилання до адресата. Іноді це просто звернення до читача, оформлені у вигляді ввідних конструкцій, авторських відступів, іноді цілі уривки тексту, що припускають можливі реакції читача на ті або інші описувані автором твору події, характеристики читацької точки зору. Включення до тканини твору таких відсилань відзначалося ученими при дослідженні типів оповідей у тексті.

Роль авторських відступів у втіленні образу адресата велика. Основна функція будь-якого авторського відступу полягає у безпосередньому управлінні сприйняттям читача. Цей факт пояснюється тим, що авторський відступ характеризується прагматичною спрямованістю: він сприяє виникненню додаткових асоціацій у читача, допомагає в інтелектуальній та емоційній оцінці описуваного, доповнює або повідомляє певні відомості.

Образ адресата вводиться у текст твору у випадках, коли необхідно виразити ставлення до певного явища. Адресат у художньому тексті стає своєрідним посередником між автором і зображуваним ним світом. Автор, «пропускаючи дійсність через себе», організовує художній текст так, щоб він пробудив в адресатові ті ж думки і почуття, які відчуває сам, і тоді текст є чинником комунікації, зв'язком між автором і адресатом.

Інтенціональність авторських відступів. Усі елементи художніх текстів виявляються пов'язаними з авторською інтенцією, з особливостями індивідуально-творчого світосприйняття і світовідчуття.

Інтерпретація авторської інтенції дає можливість «сфокусувати» суть художнього тексту, виявити його детермінанту і її художньо-образотворчі доміанти на композиційному і мовному рівнях її реалізації, за допомогою яких цілеспрямовано синтезуються одиниці й елементи різних рівнів тексту в його реалізації і розгортанні. Іntenція повинна відтворити цілісний ідейно-художній задум автора цього твору. Художній текст сприймається по-різному представниками різних епох, соціальних і культурних умов проживання і тому подібне.

Безперечним проявом і явним вираженням інтенції автора у художньому творі є авторські відступи, за допомогою яких адресант заявляє про свій світогляд, ставлення до того, що відбува-

ється, про специфічну картину світу, сформовану в авторській свідомості, про творчі і особисті пріоритети і так далі

У художньому тексті автор виступає як виразник емоційно-сміслової цілісності художнього твору. Його концепція, як правило, проявляється в рамкових компонентах тексту: у заголовку, епіграфі, початку і кінцівці. У деяких творах є також присвячення, авторські коментарі, передмова, післямова, які утворюють у сукупності своєрідний метатекст, що становить ціле з основним текстом. Авторські інтонації найбільш помітні в авторських відступах, які органічно вписуються в структуру художнього тексту. Ці відступи збагачують емоційно експресивні межі оповіді, помітно уточнюють авторські інтенції.

Повідомляючи адресатові свої наміри, автор прагне викликати у нього потрібні асоціації, актуалізувати вже наявні у нього знання. Автор, з одного боку, дає оцінку важливості якого-небудь факту, з іншого – спонукає адресата приєднатися до неї. Прямі авторські коментарі представляють дії героїв, події у потрібному авторові ракурсі, практично не залишаючи адресатові можливості іншої інтерпретації. Так, коментуючи інформацію, що вводиться, і порядок викладу, автор поперемінно може переносити центр тяжіння то на власні наміри, то на сприйняття читача, то на об'єктивний сенс цього коментаря. Ці моменти постійно присутні у тексті в більшій чи меншій явній формі.

Реалізація авторської інтенції у відступах здійснюється за допомогою фатичної функції. Фатична функція (використовується класифікація мовних функцій, запропонована Р. Якобсоном) означає встановлення контакту, необхідного для реалізації спілкування між мовцем і слухачем. Авторські відступи, розраховані на те, щоб залучити читача до оповіді, до того, про що говорить і роздумує письменник, налаштувати його на співпереживання описуваних подій, створюють «потенційну діалогічність» авторського плану, яка виражається сукупністю усіх мовних засобів, що реалізують момент звернення до читача. Фатична функція найефективніше реалізується у відступах, де автор ідентифікує себе з читачем, не сумніваючись у тому, що його точка зору знайде підтримку і розуміння.

У творах XVIII століття звернення до читача у відступах закономірне; контакт з читачем підтримується тим, що автор розмовляє з людьми свого кола, звертається тільки до певного типу читачів – того, хто розуміє, і освіченого. Трапля-

ється також звернення до героїв оповіді, до різних явищ природи. Для вираження цього звернення використовувалися найрізноманітніші лексичні засоби: “*reader*”, “*dear reader*” – як загальне звернення; займенник “*you*”, як правило, з конкретизацією: “*you, poor rogue*”, “*you, who...*”; слова-звернення до певної категорії читачів: “*friends*”, “*gentlemen*”, “*young ladies*”; розгорнуті звернення: “*my lords and gentlemen*”.

Наявність фатичної функції в авторських відступах дозволяє вважати їх «прийомом інтимізації». Уперше цей прийом був описаний Л. А. Булаховским як синтаксична особливість художнього оповідання початку XIX століття, що полягає у вживанні таких засобів: звернень до героїв оповідання, наказового способу; займенники «ми», що виконує спеціальну функцію – коли автор вводить моменти «режисерського» характеру [3].

Авторський відступ має на меті залучити читача до того, про що говорить і роздумує оповідач, налаштувати читача, змусити його співпереживати. З автором тексту читач наче вступає в контакт, може з ним сперечатися і погоджуватися.

Авторський відступ включає не лише обробку й інтерпретацію подій, але і відображає внутрішню когнітивну інформацію автора. Відступ має суб'єктивно-оцінний характер і спрямований на те, щоб викликати певну реакцію у читача. Авторський відступ не готує адресата до якого-небудь прикладу або пояснення, він не лише виражає сумнів, але спрямований на те, щоб залучити адресата до міркування, притягнути його увагу, надати свободу вибору і в той же час підказати відповідь, увести в оману, прямо або побічно вказати, як розуміти ту чи іншу подію або явище. Авторський відступ створює своєрідні стосунки між «передавачем» і «приймачем» інформації, таким чином, реалізує прагматичну спрямованість тексту.

Крім того, авторські відступи, будучи засобом своєрідного авторського аранжування, уточнюють, поглиблюють, резюмують дуже важливі для письменника думки, таким чином є своєрідним психологічним коментарем.

Інформаційна функція авторського відступу. Прагматична настанова автора, яка імплікована як в основному тексті, так і в тексті відступу, спрямована на те, щоб максимально забезпечити адресата інформацією про розказані події, дії, наміри героя, вираженою експліцитними й імпліцитними засобами її реалізації.

На сучасному етапі розвитку прагматичних учень про текст виділені такі типи інформації:

прагматична, підтекстова і затекстова (І. Р. Гальперін, Є. М. Верещагін. Ю. А. Шрейдер вичленює у тексті фактичну інформацію і метаінформацію. Таку ж схему типів інформації розглядають Е. П. Семенюк, М. Ю. Федосюк. Питаннями текстової інформації займався і О. В. Бондарко, який джерелами мовного сенсу називає: план змісту тексту і сенс (сенса тексту); контекстуальну інформацію; ситуативну інформацію; енциклопедичну інформацію [2].

О. М. Селіверстова пише про способи представлення інформації. Вона ділить їх на такі, «у яких мовлення будується як опис об'єктивної дійсності (мовець або той, від імені якого ведеться оповідь, оцінює себе як об'єктивний «фіксатор», точний прилад, що реєструє все те, що відбувається) і, по-друге, на такі, у яких повідомляється про відображення дійсності у свідомості (у цьому випадку береться до уваги можливість невідповідності відображення і відображуваного)» [11, с. 10].

Інформаційна функція одна з доміантних, відносно авторського відступу і пов'язана з оцінною, комунікативною. Мета відступу повідомити адресатові додаткові факти про події, думки, наміри героїв, підвести читача до розуміння основної ідеї.

Так, наприклад: *“it was a long time since I had received a letter from my wife. I had forced her to write it and I could feel her pain in every line. Her pain struck at my pain: we were back at the old routine of hurting each other. If only it were possible to love without injury – fidelity isn't enough: I had been faithful to Anne and yet I had injured her. The hurt is in the act of possession: we are pride or to be possessed without humiliation. In a way I was glad that my wife had struck out at me again – I had forgotten her pain for too long, and this was the only kind of recompense I could give her. Unfortunately the innocent are always involved in any conflict. Always, everywhere, there is some voice crying from a tower. Phuong lit the opium lamp...”* [15, р. 108–109].

Виділений фрагмент тексту є авторським відступом. Цей відступ має узагальнений характер, будучи відступом-афоризмом. Його можна вилу-

чати з тексту без втрати загального змісту тексту, але усередині тексту узагальнений характер цього відступу набуває деякої конкретизації, оскільки він пов'язаний з розповідною лінією – життям героя роману.

Комунікативно-смілова функція авторського відступу. Будучи позасюжетними елементами, авторські відступи сприймаються у творі як щось аналогічне до вставних слів у реченні, як явище, без якого твір зберігає структурну цілісність. У той же час, будучи введеним у текст твору волею автора, авторський відступ є органічною частиною цього твору, яка виконує смислові функції в реалізації авторського задуму. Якщо такий твір позбавити авторських відступів, то він стане не лише кількісно усіченим, але і якісно збідненим. Як помічає А. В. Кухаренко: «Зрозуміло тому, наскільки велика шкода наноситься цілісності художнього твору, наскільки збільшується небезпека спотворення концепту, якщо відступ вилучається з тексту інсценувальником, перекладачем, неухважним читачем» [5, с. 134].

Гармонійне вплітання у текст відступів, на наш погляд, дуже значуще, оскільки дозволяє авторові скорегувати в потрібному йому напрямі точку зору адресата, надає читачеві час замислитися, зробити свої висновки.

Висновки і пропозиції. Таким чином, авторські відступи розглядаються у нашій роботі як явище, що привноситься до тканини оповідання з особливою метою і викликане необхідністю авторського самовираження, але не обумовлене сюжетом твору. Основна функція авторського відступу полягає у безпосередньому управлінні сприйняттям читача. Цей факт пояснюється тим, що авторський відступ характеризується прагматичною спрямованістю: він сприяє виникненню додаткових асоціацій у читача, допомагає в інтелектуальній та емоційній оцінці описуваного, доповнює або повідомляє певні відомості.

Перспективним є дослідження когнітивного аспекту авторських відступів у різножанрових художніх текстах англійської й американської прози.

Список літератури:

1. Безугла Л. Р., Романченко І. О. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі [монографія]. Харків : ФОП Лисенко І. Б., 2013. 182 с.
2. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл. М. : Наука, 1978. 176 с.
3. Булаховський Л. А. Введение в языкознание. М.: Учпедгиз, 1983. Ч. 2. 178 с.
4. Каменская О. Л. Текст и коммуникация. М.: Высшая школа, 1990. 152 с.
5. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. М.: Просвещение, 1988. 192 с.
6. Левковская Н. А. Прагматическая установка текста и прагматическая установка адресанта. *Коммуникативные единицы языка: структурные, семантические, прагматические аспекты.* М., 1986. Вып. 358. С. 25–31.

7. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. М.: Искусство, 1970. 384 с.
8. Наер В. Л. Категории текста и прагматика. *Прагматика и стилистика*. 1985. Вып. 245. С. 4–13.
9. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью. М.: Наука, 1985. 271 с.
10. Плеханова Т. Ф. Лингвостилистическая характеристика авторских отступлений в английской художественной прозе : дис. ... канд. филол. наук. М., 1973. 221 с.
11. Селиверстова О. Н. Местоимение в языке и речи. М.: Наука, 1988. 151 с.
12. Тураева З. Я. Лингвистика текста. Текст : структура и семантика. М.: Просвещение, 1986. 127 с.
13. Формановская Н. И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения. М.: Наука. 291 с.
14. Dijk T. A. van Macrostructures: an Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition Text. Hillsdale, N.Y. : Erlbaum, 1980. 17 p.
15. Green G. The Quiet American. М. : Менеджер, 2004. 176 p.

Arkhipova I. M. COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC APPROACH TO THE RESEARCH OF AUTHOR'S DIGRESSION

In linguistics, there is a range of problems so complex, diverse and rich in their manifestations that their solution does not depend on the number of works devoted to them and they require a constant, and in-depth analysis of their essence. Issues related to the study of author's digression, which have always been the subject of philologists' reflections and research, belong to this type of problem.

The article is devoted to the definition of communicative and pragmatic properties of author's digression in English literary prose of the XIX–XX centuries.

Author's digression is determined as an autosemantic compositional unit of literary text, which ensures semantic relationship of different elements of the text, performs emotional and esthetic, phatic and cognitive functions, and is considered to be explicit means in defining the author's and reader's images.

The study is carried out in line with the latest achievements of text linguistics aimed at identifying communicative and pragmatic features of the text, its categorical and communicative features. As compositional units of the text, such parenthetical constructions highlight the author's attitude to the events depicted in the work and determine the pragmatic impact on the addressee.

It is proved that the main function of any author's digression is to control the reader's perception. This fact is explained by the fact that the author's digression is characterised by a pragmatic orientation: it promotes the emergence of additional associations in the reader, helps in the intellectual and emotional evaluation of what is described, supplements or provides certain information.

The author's intention is realised in the digressions through the phatic function. The author's digressions are designed to involve the reader in the narrative, in what the writer is talking about, to set him up for empathy with the events described; digressions create a «potential dialogicity» of the author's plan, which is expressed by the totality of all linguistic means. The phatic function is most effectively realised in digressions, where the author identifies himself with the reader, having no doubt that his point of view will find support and understanding.

Key words: *author's digression, literary text, addressee, author's image, intention.*